

LIBER IV.

CONTINUATUR TRACTATIO DE METRO.

CAPUT I.

Ultima syllaba quare indifferens in metro.

I. REDEAMUS ergo ad metri considerationem, propter cuius progressum ac longitudinem de versu tecum aliquid agere coactus sum, cuius tractandi postea nobis est constitutus locus. Sed primo illud quæro, utrum non repudiis, quod ultimam syllabam, quæ metrum terminat, seu longa seu brevis sit, poëtæ atque horum iudices grammatici nihil ad rem pertinere arbitrati sunt. D. Omnino repudio: non enim mihi videtur esse rationis. M. Dic mihi, obsecro, quod metrum sit in pyrrhichio minimum. D. Tres breves. M. Quantum ergo silendum est, dum repetitur? D. Unum tempus, quod est unius brevis syllabæ spatium. M. Age jam percute hoc metrum, non voce, sed plausu. D. Feci. M. Percute etiam hoc modo anapæstum. D. Et hoc feci. M. Quid tibi visum est interesse? D. Prorsus nihil. M. Quid causam, cur ita sit, potes-ne dicere? D. Videtur mihi satis apparere: nam quod in illo ad silentium, hoc in isto ad productionem ultimæ syllabæ refertur; nam eodem modo ibi brevis ultima, ut hic longa percussitur, et post tantumdem intervallum reditur ad caput. Sed ibi quiescitur donec spatium pyrrhichii pedis, hic do-

nec longæ syllabæ impleatur. Ita in utroque par mora est, qua interposita remeamus. M. Non igitur absurde illi ultimam syllabam metri, seu longa seu brevis sit, nihil ad rem pertinere voluerunt: ubi enim finis est, silentium sequitur, quantum ad ipsum metrum attinet quod finitur. An eos in hac causa repetitionem ullam vel reditum ad caput considerare debuisse existimas, ac non tantummodo quia finitur, quasi deinceps nihil dicendum sit? D. Jam assentior ultimam syllabam indifferenter esse accipientam. M. Recte. Sed si hoc propter silentium fit, quoniam ita consideratus est finis, quasi deinceps nihil soniturus sit qui finierit, et ob hoc spatium temporis in ipsa quiete largissimum, nihil distat quæ ibi syllaba locetur, nonne illud est consequens, ut ipsa ultimæ syllabæ indifferencia, quæ propter largum spatium conceditur, ad id proficiat, ut sive ibi brevis syllaba sive longa sit, eam sibi aures pro longa vindicent? D. Video plane esse consequens.

CAPUT II.

Quot syllabis minimum constituatur pyrrhichium metrum: quandiu quoque silendum.

II. M. VIDES-NE etiam illud, cum dicimus minimum metrum esse pyrrhichium, tres breves syllabas, ut unius brevis spatio sileatur, dum ad initium revertimur, nihil interesse utrum hoc metrum, an pedes anapæstos repeta- mus? D. Jam hoc quidem paulo ante illa percussione percepi. M. Nonne ergo quidquid hic est confusum, distinguendum aliqua ratione arbitraris? D. Omnino arbitror. M. Dic utrum aliam videas esse rationem, quæ ista distinguat, nisi ut metrum pyrrhichium non illud sit minimum,

quod tibi videbatur in tribus brevibus, sed in quinque. Post unum enim pedem ac semipedem silere mora semipedis ejus qui debetur implendo pedi, atque ita redire ad initium, et hoc minimum metrum in pyrrhichio constituere non nos sinit anapæsti parilitas, ut jam demonstratum est: quare post duos pedes, et semipedem silendum est illud unum tempus, si confusione carere volumus. D. Cur enim non duo pyrrhichii sunt minimum metrum in pyrrhichio, et quatuor syllabæ breves potius, post quas silere opus non sit, quam quinque post quas opus sit? M. Vigilanter quidem, sed non caves ne ab hoc te ita proceleumaticus, ut ab illo anapæstus excludat. D. Verum dicis. M. Placet ergo hic modus in quinque brevibus, et silentio unius temporis? D. Placet vero. M. Videtur mihi oblitum esse te, quemadmodum in rhythmico dixerimus posse discerni utrum pyrrhichio an proceleumatico curreretur. D. Bene admones: nam plausu istos numeros ab invicem distinguendos comperimus, quare jam neque hic istum proceleumaticum metuo, quem plausu adhibito a pyrrhichio discernere potero. M. Cur igitur non eundem plausum adhibendum vidisti, ut ab illis tribus brevibus, id est, pyrrhichio et semipede, post quem oporteret unum tempus silere, discerneretur anapæstus? D. Jam intelligo; et in viam redeo, metrumque in pyrrhichio minimum tres syllabas breves, quæ, annumerato silentio, duorum pyrrhichiorum tempus occupant, esse confirmo. M. Probant ergo aures tuæ hoc genus numeri: *Si aliqua, Bene vis, Bene dic, Bene fac, Animus, Si aliquid, Male vis, Male dic, Male fac, Animus, Medium est.* D. Satis probant, præsertim cum jam recordatus sim quemadmodum eos plaudere oporteat, ne cum metro pyrrhichio anapæsti confundantur pedes.

III. M. Vide et ista: *Si aliquid es, Age bene, Male*

qui agit, nihil agit, Et ideo, Miser erit. D. Suaviter etiam ista se insinuant, nisi uno loco, ubi finis tertii cum initio quarti copulatur. M. Idipsum omnino est, quod a tuis auribus desideravi. Non enim frustra sensus offenditur, cum omnium syllabarum nullo interposito silentio tempora singula expectat: quam expectationem profecto fraudat concursus duarum consonantium, *t et n*, quæ præcedentem vocalem longam esse cogunt, et in duo tempora extendunt, quod genus grammatici positione longam syllabam vocant. Sed propter illam ultimæ syllabæ indifferentiam, nemo criminatur hoc metrum, cum id sinceræ atque severæ aures etiam sine accusatore condemnent. Nam vide quæso quantum interest, si pro eo quod est,

*Male qui agit, Nihil agit: dicatur,
Male qui agit; Homo perit.*

D. Hoc sane liquidum atque integrum est. M. Hoc ergo nos observemus propter musicæ sinceritatem, quod poëtæ non observant propter facilitatem canendi: ut quoties, exempli causa, nobis necesse est aliqua metra interponere, in quibus nihil debetur pedi quod silentio compensetur, eas ponamus ultimas syllabas quas lex ejusdem numeri flagitat, ne cum aliqua offensione aurium et falsitate mensuræ, a fine ad initium redeamus; concedentes tamen illis ut ita metra talia finiant, quasi deinceps nihil dicturi, et ideo extremam syllabam seu longam seu brevem impune constituent: nam in continuatione metrorum apertissime convincuntur aurium judicio, non se debere ponere ultimam, nisi quæ ipsius metri jure ac ratione ponenda est: Hæc autem continuatio fit, cum pedi nihil debetur propter quod silere cogamur. D. Intelligo, et gratum habeo quod talia polliceris exempla, quibus nullam patiatur sensus injuriam.

CAPUT III.

Pyrrhichiorum metrorum ordo et numerus.

IV. M. AGE nunc ordine, de his quoque renuntia pyrrhichiis:

Quid erit homo

Qui amat hominem,

Si amet in eo

Fragile quod est?

Amet igitur

Animum hominis,

Et erit homo

Aliquid amans.

Quid hæc videntur? D. Quid nisi suavissime atque integerrime currere? M. Quid ista?

Bonus erit amor,

Anima bona sit:

Amor inhabitat,

Et anima domus.

Ita bene habitat,

Ubi bona domus,

Ubi mala, male.

D. Etiam ista continuata suavissime accipio. M. Nunc tres semis pedes, vide:

Animus hominis est

Mala bonave agitans.

Bona voluit? habet.

Mala voluit? habet.

D. Hæc quoque interposito unius temporis silentio, jocunda

sunt. M. Sequuntur quatuor pleni pyrrhichii, hos accipe, et judica:

Animus hominis agit

Ut habeat ea bona,

Quibus inhabitet homo,

Nihil ibi metuitur.

D. In his quoque certa et jocunda mensura est. M. Audi jam nunc novem syllabas breves: audi et judica;

Homo malus amat et eget,

Malus etenim ea bona amat,

Nihil ubi satiat eum.

D. Prome nunc quinque pyrrhichios. M.

Levicula, fragilia bona

Qui amat homo, similiter habet.

D. Jam hoc sat est, et probo; nunc adde semipedem. M. Faciam.

Vaga, levia, fragilia bona

Qui amat homo, similis erit eis.

D. Bene prorsus; et sex jam expecto pyrrhichios. M. Et hos audi:

Vaga, levicula, fragilia bona

Qui adamat homo, similis erit eis.

D. Satis est, adde semipedem. M.

Fluida, levicula, fragilia bona

Quæ adamat anima, similis erit eis.

D. Sat est, et bene est; da jam septem pyrrhichios. M.

Levicula, fragilia, gracilia bona

Quæ adamat animula, similis erit eis.

D. Accedat his semipes; nam hoc eleganter se habet. M.

Vaga, fluida, levicula, fragilia bona

Quæ adamat animula, sit ea similis eis.

D. Octo pedes jam restare video, ut jam istas minutias evadamus. Quanquam enim approbent aures naturali quadam dimensione quod sonas, nolim te tamen tot breves syllabas quærere, quas, ni fallor, contextas invenire in conjunctione verborum difficilius est, quam si eis miscere longas liceret. M. Nihil te fallit, et ut tibi probem gratulationem meam, quod hinc aliquando transire permittitur, metrum quod restat hujus generis sententia faciliore componam.

Solida bona bonus amat, et ea qui amat, habet.

Itaque nec eget amor, et ea bona Deus est.

D. Habeo cumulatissime perfecta metra pyrrhichii. Sequuntur iambica, de quibus mihi singulis bina exempla sufficiunt, quæ nulla interpellatione audire delectat.

CAPUT IV.

De metro iambico.

V. M. GERAM tibi morem. Sed ista quæ jam peregrinus quot sunt? D. Quatuordecim. M. Quot etiam iambica fore credis? D. Æque quatuordecim. M. Quid si in eis velim pro iambo tribrachum ponere, nonne multiformior varietas erit? D. Manifestum est quidem: sed ego exempla ista in solis iambis audire cupio, ne longum faciamus: pro quavis enim longa syllaba duas breves posse poni, facilis disciplina est. M. Faciam quod vis, gratumque habeo quod intelligentia sequaci minuis laborem meum: sed aurem ad iambicum præbe. D. Istic sum, incipe. M.

*Bonus vir,   Beatus.
Malus miser,   Sibi est malum.*

Bonus beatus,   Deus bonum ejus.

Bonus beatus est,   Deus bonum ejus est.

Bonus vir est beatus. Videt Deum beate.

Bonus vir, et sapit bonum, Videns Deum beatus est.

Deum videre qui cupiscit, Bonusque vivit, hic videbit.

Bonum videre, qui cupit diem, Bonus sit hic, videbit et Deum.

Bonum videre qui cupit diem illum, Bonus sit hic, videbit et Deum illic.

Beatus est bonus, fruens enim est Deo, Malus miser, sed ipse pœna fit sua.

Beatus est videns Deum, nihil cupit plus, Malus bonum foris requirit, hinc egestas.

Beatus est videns Deum, nihil boni amplius, Malus bonum foris requirit, hinc eget miser.

Beatus est videns Deum, nihil boni amplius vult, Malus foris bonum requirit, hinc egenus errat.

Beatus est videns Deum, nihil boni amplius volet, Malus foris bonum requirit, hinc eget miser bono.

CAPUT V.

De metro trochaïco.

VI. D. TROCHÆUS sequitur, prome trochaïca: nam ista se habent optime. M. Faciam, et eodem modo quo iambica.

Optimi   Non egent.

Veritate,   Non egetur.

Veritas sat est,   Semper hæc manet.

Veritas vocatur   Ars Dei supremi.

Veritate factus est Mundus iste quem vides.
Veritate facta cuncta Quæque gignier videmus.
Veritate facta cuncta sunt, Omniumque forma veri-
tas.
Veritate cuncta facta cerno, Veritas manet, mo-
ventur ista.
Veritate facta cernis omnia, Veritas manet, moventur omnia.
Veritate facta cernis ista cuncta, Veritas tamen manet, moventur ista.
Veritate facta cuncta cernis optime, Veritas manet, moventur hæc, sed ordine.
Veritate facta cuncta cernis ordinata, Veritas manet, novans movet quod innovatur.
Veritate facta cuncta sunt, et ordinata sunt, Veritas novat manens, moventur ut noventur hæc.
Veritate cuncta facta sunt et ordinata cuncta, Veritas manens novat, moventur ut noventur ista.

CAPUT VI.

De metro spondiaco.

VII. D. SPONDEUM sequi video: nam et trochæus satis auribus fecit. M. Hæc sunt metra spondei.

Magnorum est, Libertas.
Magnum est munus Libertatis.
Solus liber fit, Qui errorem vincit.
Solus liber vivit, Qui errorem jam vicit.
Solus liber vere fit, Qui erroris vinculum vicit.
Solus liber vere vivit, Qui erroris vinculum jam vicit.

Solus liber non falso vivit, Qui erroris vinculum jam devicit.
Solus liber jure, ac vere vivit, Qui erroris vinculum magnus devicit.
Solus liber jure ac non falso vivit, Qui erroris vinculum funestum devicit.
Solus liber jure ac vere magnus vivit, Qui erroris vinculum funestum jam devicit.
Solus liber jure ac non falso magnus vivit, Qui erroris vinculum funestum prudens devicit.
Solus liber jure ac non falso securus vivit, Qui erroris vinculum funestum prudens jam devicit.
Solus liber jure ac non falso securus jam vivit, Qui erroris vinculum tetrum ac funestum prudens devicit.
Solus liber jure ac non falso securam vitam vivit, Qui erroris vinculum tetrum ac funestum prudens jam devicit.

CAPUT VII.

Tibrachi metra quot sint.

VIII. D. Næc de spondeo habeo quod requiram, veniamus ad tibrachum. M. Ita vero. Sed cum omnes quatuor superiores pedes, de quibus dictum est, quatuordena metra pepererint, quæ fiunt simul sex et quinquaginta, plura sunt expectanda de tibracho. In illis enim cum spatium semipedis in silentio est, plus una syllaba non siletur: in hoc autem cum silemus, num censes unius brevis syllabæ spatium tantummodo sileri oportere, an et duarum brevium mora silentio contineri potest? quandoquidem nemo du-

bitaverit duplicem hujus esse divisionem: namque aut ab una incipit, et finitur ad duas; aut contra incipiens a duabus, una terminatur. Quare hunc necesse est viginti et unum metra procreare. **D.** Verissimum est. Nam incipiunt a quatuor brevibus, ut duo tempora sileamus: deinde quinque sunt, ubi unum silemus: tertio sex, ubi nihil silendum est: quarto septem, ubi rursus duo tempora silenda sunt: inde octo, ubi unum: sexto novem, ubi nullum. Atque ita cum singulæ adduntur, donec ad viginti quatuor syllabas veniatur, qui octo sunt tribrachi, viginti unum omnino metra complentur. **M.** Expeditissime rationem secutus es; sed censes-ne ubique a nobis exempla esse promenda, an ea quæ illis quatuor primis pedibus subjecimus, satis putandum est luminis cæteris esse præbitura? **D.** Meo quidem iudicio satis. **M.** Nec ego nunc aliud requiro quam tuum. Verumtamen quoniam jam optime scis in pyrrhichiis metris mutato plausu posse tribrachos percuti, quæro utrum pyrrhichii primum metrum possit etiam tribrachi metrum habere. **D.** Non potest: majus enim metrum oportet esse quam pedem. **M.** Quid, secundum? **D.** Potest: nam breves quatuor pyrrhichii duo sunt, tribrachus unus et semipes, ita ut ibi nullum, hic duo tempora sileamus. **M.** Mutato igitur plausu habes in pyrrhichiis etiam tribrachi exempla usque ad sedecim syllabas, id est, usque ad quinque tribrachos et semipedem, quibus debes esse contentus: cætera enim potes vel voce vel aliquo plausu per te ipse contexere; si tamen adhuc aurium sensu explorandos hujuscemodi numeros arbitraris. **D.** Faciam equidem quod videbitur: videamus quæ restant.

CAPUT VIII.

De dactylo.

IX. M. DACTYLUS sequitur, qui semel dividi potest: an aliter putas? **D.** Imo ita est. **M.** Quota ergo ejus pars potest esse in silentio? **D.** Dimidia scilicet. **M.** Quid si post dactylum trochæo constituto, velit quispiam silere unum tempus, quod in brevi syllaba dactylo debetur implendo, quid respondebimus? Non enim possumus dicere minus quam spatium semipedis sileri non oportere. Ratio enim superius tractata non minus, sed amplius quam semipedis tempus silendum non esse persuaserat. Nam utique minus quam semipes siletur in choriambo, ubi post ipsum choriambum bacchius collocatur, cujus exemplum est, *Fon-ticolæ puellæ*. Unius enim brevis syllabæ spatio hic nos silere cognoscis, quod sex temporibus debetur implendis. **D.** Verum dicis. **M.** Constituto ergo trochæo post dactylum, licebit-ne etiam unum tempus silere? **D.** Ita cogor fateri. **M.** Quis te tandem cogeret, si meminisses superiorum? Hoc enim tibi accidit, quod de indifferentia ultimæ syllabæ; et quomodo sibi ultimam longam vindicent aures, ubi restat spatium quo porrigatur, etiamsi brevis sit, quid demonstratum fuerit oblitus es. **D.** Jam intelligo: nam utique si ultimam syllabam brevem, quando restat silentium, longam aures accipiunt, sicut superiore ratione exemplisque cognovimus, nihil intererit utrum post dactylum trochæus, an spondeus locetur. Quamobrem cum repetitio distinguenda silentio est, unam longam syllabam oportet post dactylum ponere, ut duorum temporum

spatio sileamus. **M.** Quid si pyrrhichius ponatur post dactylum, recte-ne fieri putas? **D.** Non recte: nam utrum idem sit, an iambus, nihil interest: siquidem pro iambo cum necesse est accipi propter ultimam, quam longam exigunt aures, quia restat silentium. Iambum autem non oportere poni post dactylum, propter diversitatem levationis et positionis, quarum neutram oportet in dactylo habere tria tempora, quis non intelligat?

CAPUT IX.

De bacchio.

X. M. OPTIME omnino atque sequaciter. Sed quid tibi tandem videtur de anapæsto, an eadem ratio est? **D.** Prorsus eadem. **M.** Jam ergo bacchium consideremus, si placet, et dic mihi quod primum ejus metrum est. **D.** Quatuor syllabas puto esse, unam brevem, et tres longas, quarum duæ ad bacchium pertinent, una vero ultima ad inchoationem ejus pedis qui cum bacchio poni potest, ut id quod ei debetur, sit in silentio: in aliquo tamen exemplo vellem hoc auribus explorare. **M.** Facile quidem est exempla subjicere, quibus tamen non te arbitror ita ut superioribus posse delectari: nam isti quinque temporum pedes, ut etiam septenum, non tam suaviter currunt, quam ii qui aut in æquas partes dividuntur, aut in simplam et duplam, vel in dublam et simplam, tantum interest inter sesquatos motus et æquales aut complicatos, de quibus satis in primo illo nostro sermone tractavimus. Itaque hos pedes, quinque ac septem scilicet temporum, uti aspernantius poetæ, ita soluta libentius assumit oratio, quod videri facilius in exemplis, quæ postulasti, potest: nam

ista sunt, *Laborat magister docens tardos.* Hoc revolve interposito trium temporum silentio, quod ut sentires facilius, ideo post tres pedes longam syllabam posui, quod est initium cretici, qui cum bacchio poni potest. Nec ad primum metrum exemplum dedi, quod est quatuor syllabarum, ne unus pes non esset satis ad commonendum sensum tuum, quantum post illum atque unam longam silere deberes. Quod ecce nunc edam, atque ipse repetam, ut in meo silentio tria tempora sentias: *Labor nullus, Amor magnus.* **D.** Satis apparet solutæ orationi hos esse congruentiores pedes, et nihil opus est exemplis cætera excurrere. **M.** Verum dicis: sed num tibi cum silendum est, una tantum longa videtur poni posse post bacchium? **D.** Non sane; sed etiam brevis et longa, qui ejusdem bacchii semipes primus est: nam si nobis inchoare creticum licuit, quia cum eodem bacchio poni potest, quanto magis id de ipso bacchio facere licebit, cum præsertim non totum de cretico posnerimus quod primæ parti bacchii sit æquale temporibus?

CAPUT X.

Pleno pedi quid addatur ante silentium.

XI. M. JAM ergo, si placet, me audiente atque judicante, tu ipse per cætera excurre, et quid ponatur post plenum pedem, quando silentio reliquum impletur in omnibus pedibus qui restant, exequere. **D.** Brevissimum jam, opinor, atque facillimum est quod requiris: nam quod de bacchio dictum est, id etiam de secundo pæone dici potest. Post creticum autem et unam longam syllabam licet ponere, et iambum, et spondeum, ita ut aut tria tem-